

СТВОРЕННЯ ДОВІРИ. КОМПЛЕКТ ІНСТРУМЕНТІВ З ОЦІНЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ

(Продовження. Початок у №№ 1—4' 2011)

ОРГАНИ ІЗ СЕРТИФІКАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ОС систем управління та їхня діяльність

Стандарти серій ISO 9000 належать до найбільш-ших відомих стандартів із понад 18 000, опублікованих ISO. Вони використовуються по всьому світу не лише численними організаціями для впровадження діючих систем управління якістю (СУЯ), але і як основа для сертифікації організацій на відповідність вимогам стандартів. Слід зазначити, що відповідно до принципів нейтралітету політики ISO сертифікація не входить до вимог відповідності цим стандартам.

Процедура сертифікації СУЯ на відповідність вимогам стандарту ISO 9001 добре відома в більшості країн. Проведення такої сертифікації складає основну діяльність органів із сертифікації (ОС), акредитованих членами Міжнародного форуму з акредитації (IAF), і в більшості країн існують кілька постачальників сертифікації систем управління. Інша особливість оцінення відповідності в тому, що багато ОС, які діють у цій сфері, працюють на багатонаціональній основі.

Наряду з ISO 9001 існують інші стандарти на системи управління, які використовуються як основа для сертифікації, у тому числі стандарт ISO 14001 на систему управління навколишнім середовищем (СУНС). З'явилися нові стандарти галузевого спрямування для сертифікації, відповідні стандартам на СУЯ і СУНС, такі як стандарт ISO/IEC 27001 на системи управління інформаційною безпекою.

Інший вид важливої сертифікації СУЯ належить до діяльності управління безпекою харчових продуктів (СУБХП), яка розглядається стандартами серії ISO 22000.

Важлива особливість сертифікації систем управління полягає у тому, що стандарти, які стосуються цієї форми оцінення відповідності, розробляються не лише ISO, але й багатьма консорціумами і компаніями. Наприклад, великими торговими організаціями і групами було розроблено критерії систем управління. Розробники очікують дотримання всіма своїми постачальниками цих критеріїв. (Деякі з них є поєднанням вимог до системи управління і до сертифікації продукції).

Хоча деякі роздрібні продавці використовують свої власні оцінення другою стороною на відповідність вимогам приватних стандартів, багато хто використовує послуги ОС третьої сторони для підтвердження відповідності своїх постачальників. Органи

з акредитації, які акредитують ОС, як правило, надають послуги з акредитації в рамках своєї галузі акредитації, проводячи акредитацію на відповідність вимогам як стандартів ISO на системи управління, так і приватних стандартів компаній та груп.

Багато компаній також очікують, що органи, які підтверджують їхню відповідність критеріям, повинні бути акредитованими на таку діяльність. Приклад — технічні стандарти на харчові продукти Британського консорціуму роздрібної торгівлі (BRC). Вони використовуються для оцінення виробників харчових продуктів власної торгової марки у галузі роздрібної торгівлі.

З точки зору країн, що розвиваються, важливо розуміти, що органи з оцінення відповідності в їхніх країнах (або використовувані їхніми країнами) мають дотримувати не лише стандартів ISO. Наприклад, багато вимог цих стандартів впливають на постачальників свіжих харчових продуктів, сільськогосподарської продукції, тканин, іграшок тощо, які, імовірно, постачаються країнами, що розвиваються.

Поряд зі стандартом ISO 22000 існує цілий ряд приватних СУБХП, пов'язаних із системами НАССР (Аналіз ризиків у критичних точках контролю). Деякі з цих критеріїв сертифікації були розроблені безпосередньо ОС як частина послуг з оцінення відповідності.

Вимоги до ОС систем управління

Комітет ISO/CASCO розробив стандарт, який є основним критерієм для оперативного аудиту систем управління та ОС — ISO/IEC 17021 «Оцінювання відповідності. Вимоги до органів, які проводять аудит і сертифікацію систем управління».

Стандарт забезпечує основу для міжнародної погодженості такої сертифікації і, таким чином, є базовим стандартом, що використовується органами з акредитації, для оцінення компетентності ОС систем управління. Він замінив дві попередні Настанови ISO/CASCO (Настанову ISO/IEC 62 і Настанову ISO/IEC 66).

Виконання цього стандарту залежить від придатності й використання інших найважливіших стандартів, у тому числі ISO 9000 «Системи управління якістю. Основні положення та словник» та ISO 19011 «Настанови для аудиту систем управління якістю і / або системи управління навколишнім середовищем».

Посилаючись на аудит СУЯ і СУНС, передбачається, що стандарти ISO/IEC 17021 та ISO 19011 застосовуються до всіх форм аудиту систем управління. ►

Вивчаючи стандарт ISO/IEC 17021 більш докладно, важливо відзначити наявність трьох головних особливостей ОС, що стосуються принципів та вимог стандарту: компетентності, послідовності та неупередженості.

Стандарт має ряд принципів, загальних вимог і цілу низку чинних положень, які, як очікується, мають виконуватися ОС. Опишемо їхній зміст у загальних рисах.

Принципи — неупередженість, компетентність, відповідальність, відкритість, конфіденційність і реагування на скарги.

Загальні вимоги — правові й договірні, управління неупередженістю, відповідальність і фінансування.

Структурні вимоги — організаційна структура і вище керівництво, комітет з охорони конфіденційності.

Потреби в ресурсах — компетентність керівництва і персоналу, співробітників, залучених до сертифікації, зовнішніх аудиторів і технічних експертів, облік кадрів, аутсорсінг.

Вимоги до інформації — офіційність документів, документи про сертифікацію, перелік сертифікованих клієнтів, посилання на сертифікацію і використання знаків, конфіденційність, інформаційний обмін з клієнтами.

Вимоги до технологічного процесу — первинний аудит і сертифікація, нагляд за діяльністю, повторна сертифікація, спеціальні перевірки, призупинення, анулювання або скорочення обсягів сертифікації, звернення, скарги, звіти претендентів і клієнтів.

Вимоги до систем управління ОС — забезпечення двох варіантів: відповідність вимогам стандарту ISO 9001 або загальним вимогам до системи управління.

Процес сертифікації

ОС переважно використовують спеціальних аудиторів для проведення оцінення систем управління своїх клієнтів. Такі аудитори, як правило, потребують підготовки з аудиторської практики і принципів (встановлених стандартом ISO 19011), а також отримання кваліфікації аудитора ОС (яка сама є формою сертифікації персоналу).

Цей процес має охоплювати перевірку знань аудитором відповідних стандартів на системи управління. До їхнього визнання як компетентних аудиторів, вони братимуть участь у перевірках у різних ролях як спостерігачі і поступово, під наглядом досвідчених аудиторів, набиратимуться досвіду.

Крім того, для аудиторської команди необхідно мати відповідний досвід у технічній галузі, у якій працює клієнтська організація. Такий досвід може бути пов'язаний, наприклад, з конструктивними

особливостями продукції, засобами його виробництва, шляхами її використання і відповідним законодавством та галузевими кодексами поведінки. Не рідко ОС використовують зовнішніх технічних аудиторів як частину групи з оцінення на доповнення до знань своїх власних аудиторів.

Може існувати ціла низка додаткових кроків у згаданому вище процесі, якщо, наприклад, під час відвідин з оцінення належить підтвердити, що недоліки, виявлені першими відвідинами з оцінення, було усунуто.

Важливим компонентом цього процесу є необхідність нагляду за постійною відповідністю сертифікованої СУЯ. Частота відвідин і нагляд поза межами об'єкту нагляду відрізняються, а тому детальна інформація про ці цикли нагляду за всіма ОС має бути загальнодоступною.

Конкретний приклад. Створення ОС систем управління в Бангладеш

Нещодавній проект технічної допомоги Установи ООН з промислового розвитку (UNIDO) демонструє здатність існуючої інфраструктури використовуватися ефективно для розширення можливостей з оцінення відповідності в країні, що розвивається.

У Бангладеш відсутність місцевого ОС систем управління розглядалася як недолік, але розцінювалася як діяльність із великим потенціалом зростання для відновлення функціонування експортних підприємств і збільшення частки Бангладеш на міжнародному ринку.

Створення нової структури є вартісним і важким процесом. Таким чином, з метою розвитку допомогу було спрямовано існуючому Інституту стандартів і випробувань Бангладеш (BSTI), який вже займався сертифікацією продукції, і було встановлено, що відповідна структура може також діяти як ОС систем управління.

Допомога була надана експертами від сусідньої країни, яка має практичний досвід заснування і діяльності ОС систем управління. Експертам було доручено розробити, упровадити й виконувати цю систему. Система також передбачає, що ОС найближчим часом пройде акредитацію для отримання рішення про відповідну довіру до його сертифікатів. Робота була розділена на етапи: документація, підготовка кадрів, реалізація та акредитація.

Документація системи була належним чином завершена відповідно до вимог стандарту ISO/IEC 17021, і після цього почалося упровадження системи. Після інтенсивного вивчення вимог стандарту ISO/IEC 17021 усі відповідні члени комітету і персонал пройшли сертифікацію.

Перші заявки на сертифікацію були одержані після публічного оголошення про нову систему сертифікації

систем управління, а потім виконавчі органи оцінили можливості нових послуг з оцінення відповідності для отримання оперативного досвіду.

Другий етап проекту було розпочато зі створення групи аудиторів і технічних експертів із числа навчених співробітників BSTI з метою їхньої участі в процесі сертифікації. Експертами UNIDO також була надана допомога в отриманні підготовки і досвіду проведення аудиту. Сюди входило використання досвідчених аудиторів UNIDO у проведенні первинних перевірок трьох організацій-заявників. Це було частиною навчання за місцем роботи аудиторів нової схеми і технічних експертів.

Очікується, що після завершення повного циклу перевірок перших претендентів на сертифікацію схема повинна набрати достатній досвід і вміння для завершення остаточного етапу проекту із застосуванням незалежної акредитації.

Привідні механізми і вигоди від сертифікації систем управління

Стандарт ISO/IEC 17021 відзначає, що сертифікація є одним із способів забезпечення гарантії того, що організація впровадила систему управління відповідними аспектами своєї діяльності згідно з власною політикою. Крім того, сертифікація такої системи забезпечує незалежне підтвердження того, що сертифікована система відповідає встановленим вимогам, здатна послідовно досягнути заявленої політики і цілей організації та ефективно використовується.

У багатьох випадках заява організацією стосовно дотримання системою управління вимог стандарту (і підтвердження цього за допомогою сертифікації третьою стороною) буде доведена до клієнтів цієї організації. У цих умовах привідні механізми для проведення сертифікації можуть бути діловою необхідністю. Проте інші привідні механізми і вигоди від сертифікації систем управління забезпечують внутрішні потреби. Для співробітників сертифікованих організацій зовнішнє підтвердження того, що їхня організація відповідає вимогам загальноприйнятого міжнародного стандарту може надавати як мотивацію, так і задоволення.

Для вищого керівництва організації виконання сертифікованої системи повинне забезпечувати наявність постійної структури для сумісного досягнення їхньою організацією цілей (якості, впливу на навколишнє середовище, безпеки тощо) як із внутрішніми зацікавленими сторонами, так і з зовнішніми — їхні клієнти, органи регулювання тощо. Це повинно також забезпечувати в їхній організації послідовне й актуалізоване джерело інформації стосовно процесів і ресурсів, необхідних їй для виконання своєї стратегії й завдань.

Як і інші форми оцінення відповідності, сертифікація надає додаткові переваги, такі як маркетингові можливості для інформування зацікавлених сторін організації стосовно сертифікованого статусу. На глобальному ринку, де відповідність вимогам стандартів на системи управління може бути вимогою або перевагою, використання сертифікації може бути необхідністю для торгівлі. Це визнання, у багатьох випадках, буде розширено, якщо ОС акредитований органом, який підписав MLAs IAF і/або співпрацює на регіональному рівні.

Залежно від виду впровадженої системи управління (і сертифікованої) існує цілий ряд інших привідних механізмів і вигод. Вони можуть охоплювати: постійне вдосконалення можливостей, доступних від проведення зовнішнього аудиту; додаткову довіру клієнтів; скорочення відходів та управління ризиками підприємства, пов'язаними з виробництвом, навколишнім середовищем, безпекою праці та організаційною репутацією.

ОРГАНИ ІЗ СЕРТИФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ОС персоналу та їхня діяльність

Цілі ОС персоналу полягають у визнанні компетентності осіб для виконання конкретних вимог. Часто необхідність у такій сертифікації обумовлена відсутністю конкретних кваліфікацій, які можуть бути доступними за допомогою інших засобів, таких як формальні кваліфікації від освітніх або професійних установ.

Багато схем сертифікації персоналу пов'язані з підтриманням інших видів діяльності з оцінення відповідності. Органам, що займаються питаннями діяльності із сертифікації систем управління, необхідно встановити компетентність аудиторів для різних спеціалізованих оцінень. Наприклад, існує цілий ряд схем сертифікації персоналу як:

- аудиторів систем, відповідних вимогам стандарту ISO 9001;
- аудиторів СУНС;
- аудиторів СУБХП (наприклад, згідно зі стандартом ISO 22000 і HACCP);
- аудиторів систем управління з питань професійного здоров'я та безпеки праці тощо.

Деякі професійні органи працюють за схемами сертифікації персоналу, наприклад, щодо визнання компетентності операторів зі зварювання, що використовують процес, визначений у стандартах серії ISO 9606.

Стандарт ISO/IEC 17024 «Оцінювання відповідності. Загальні вимоги до органів із сертифікації персоналу», розроблений ISO/CASCO, встановлює вимоги до ОС персоналу. Він містить інформативний додаток стосовно розроблення і підтримання системи сертифікації персоналу. Для цілей цього стандарту встановлено ▶

цілий ряд визначень, які допомагають у диференціації сертифікації персоналу від інших форм сертифікації. Зокрема, такі визначення мають значення:

Пункт 3.3 (стандарт ISO/IEC 17024)

Процес сертифікації

Усі заходи, за допомогою яких ОС встановлює, що особа відповідає визначеним вимогам до компетентності, у тому числі застосування, оцінення, прийняття рішення про сертифікацію, нагляд і повторна сертифікація, використання сертифікатів та логотипів / знаків.

Пункт 3.4

Схема сертифікації

Конкретні вимоги до сертифікації, пов'язані із визначенням категорії особи, до якої застосовуються конкретні стандарти і правила і ті ж самі процедури.

На міжнародному рівні форумом для ОС персоналу є Міжнародна асоціація сертифікації персоналу (IPC), яка раніше діяла як ІАТСА. Один з критеріїв повного членства в IPC полягає у тому, щоб схема сертифікації персоналу була акредитована органом з акредитації, який входить до складу ІАФ або одного з регіональних органів — членів ІАФ. ІАФ також недавно вирішив розширити свою MLA з метою охоплення акредитації ОС персоналу, які відповідають вимогам відповідного стандарту.

Ще одна відмінна особливість, яка відрізняє цей стандарт, полягає у використанні об'єктивних критеріїв для визначення компетентності експертів та їхнього визнання.

Вимоги до ОС персоналу

Основні вимоги, яким повинні відповідати ОС персоналу, стосуються дотримання вимог стандарту ISO/IEC 17024.

Організаційна структура — забезпечувати зацікавлені сторони своєю компетентністю, неупередженістю та добросовісністю; брати на себе відповідальність за прийняття рішення щодо сертифікації; визначати управління основними обов'язками; документально підтверджувати свій статус законодавчої особи; задокументована структурна повинна забезпечувати неупередженість і участь у збалансуванні зацікавлених сторін; призначити комітет систем; мати відповідні фінансові ресурси; володіти політикою, яка відрізняє сертифікацію персоналу від інших видів діяльності; забезпечувати відсутність впливу інших органів на конфіденційність і неупередженість сертифікації; не пропонувати навчання або підготовку за винятком незалежного оцінення і сертифікації персоналу; визначати політику звернень і розгляду скарг, у тому числі їхнє вирішення у незалежній і неупередженій формі; використовувати належний персонал або на договірній основі залучати фа-

хівців з необхідною кваліфікацією під відповідальним управлінням.

Розроблення і супроводження системи сертифікації — визначати методи оцінювання компетентності претендентів; виконувати процес розроблення, технічного обслуговування, перевіряння і затвердження систем сертифікації структурним комітетом; управляти й інформувати зацікавлені сторони стосовно змін системи; забезпечувати критерії компетентності, визначеної на предмет відповідності стандарту, за підтримки, у разі необхідності, пояснювальними документами, розробленими експертами, схваленими структурним комітетом і опублікованими; забезпечувати претендентів умовами, необмеженими невиправданими фінансовими або іншими обмеженнями; оцінювати методи перевірки кандидатів, забезпечуючи їхню справедливість, дійсність і достовірність; щорічно переглядати, усуваючи будь-які виявлені недоліки.

Система управління — експлуатувати відповідну, задокументовану й ефективну систему управління, відповідну вимогам стандарту; підтримувати і забезпечувати розуміння системи на всіх рівнях; контролювати документацію, проводити внутрішні аудити, огляди управління та забезпечувати удосконалення, коригувальні та профілактичні заходи.

Укладення контракту із субпідрядниками — використовувати документальні угоди із субпідрядниками; не укладати субпідрядних угод на прийняття рішень стосовно сертифікації; брати на себе повну відповідальність за роботу згідно із субпідрядним контрактом: забезпечувати компетентність субпідрядників, їхню відповідність вимогам стандартів та бути незалежними і неупередженими; зберігати перелік субпідрядників, контролювати їхню роботу.

Протоколи — підтримувати протоколи, що відповідають законодавству і підтверджують статус сертифікованих осіб; демонструвати процес ефективного виконання; належно визначати, управляти та зберігати для забезпечення цілісності процесу і конфіденційності, а також зберігати протягом відповідного періоду.

Конфіденційність — дотримуватися конфіденційності стосовно всієї інформації всіх зацікавлених сторін; розкривати інформацію стороннім особам тільки з письмової згоди власника.

Безпека — забезпечувати іспити і пов'язані елементи.

Вимоги до співробітників і підрядчиків — визначати їхні потреби з компетентності; укладати контракти на дотримання правил сертифікації; документувати обов'язки і відповідальність; підтримувати відповідну кваліфікацію, досвід і технічну компетентність; підтримувати записи про кваліфікацію; забезпечувати відповідність екзаменаторів

найсучаснішим вимогам до компетентності, знання систем сертифікації з глибоким розумінням методів і документів для іспитів, володіння письмовими та усними навичками і бути вільними від невідриваних інтересів.

Процес сертифікації — забезпечувати повне описання процесу сертифікації, у тому числі будь-які норми поведінки, очікуваної від сертифікованих осіб; використання офіційного документа; застосування, використання відповідних письмових, усних іспитів, нагляду або інших засобів експертизи; використання планових і структурованих експертиз із документованим засвідченням, яке підтверджує компетентність претендентів; відповідність звітності і результатів випробувань; прийняття рішення про сертифікацію осіб без упередження до експертизи або навчання претендентів; видавати сертифікати, але зберігати їхню єдину власність.

Нагляд — визначати процес моніторингу за сертифікованим персоналом відповідно до поточної системи положень; володіти процедурами та умовами для забезпечення схвалення системи сертифікації комітетом; забезпечувати об'єктивне оцінення постійного підтвердження відповідності.

Повторна сертифікація — визначати вимоги до повторної сертифікації та умови затвердження структурним комітетом, охоплюючи об'єктивне оцінення.

Сертифікати, логотипи і знаки — документ на умови використання та управління правами на використання; вимагати від сертифікованих осіб підписання угоди про дотримання положень системи, у тому числі пов'язаних з використанням сертифікатів; запобігати будь-якому використанню сертифікатів, знаків або логотипів з метою введення в оману.

Привідні механізми і вигоди від сертифікації персоналу

Наявність міжнародного стандарту на сертифікацію персоналу забезпечує цілу низку вигід. По-перше, він забезпечує послідовну структуру і набір вимог для визнання компетентності персоналу в межах країни та між країнами. Це має полегшити зайнятість сертифікованого персоналу в різних місцях, а також стати працедавцям еталонним тестом для наймання працівників необхідної компетентності.

Існують й інші вигоди, у тому числі підтвердження, яке надається під час повторної сертифікації (і перегляду), якщо змінилися вимоги до компетентності або були внесені зміни до процесів і технологій, що потребують сертифікованого персоналу.

Як і інші види оцінення відповідності, довіра, надана сертифікацією персоналу, може бути додатково

підвищена, якщо відповідні органи пройшли акредитацію своєї власної компетентності. Пропозиція стосовно розширення IAF MLA з метою охоплення таких ОС має сприяти більшій мобільності сертифікації через національні кордони.

Кваліфікація органів з оцінення відповідності

Існує декілька способів встановлення компетентності і неупередженості органів з оцінення відповідності. Органи можуть сформувати групу взаємного визнання, наприклад, таку як система ОС електротехнічної продукції (IECEE) або система органів з акредитації випробувальних лабораторій (ILAC).

Органи можуть оцінюватися незалежним органом, загальновідомим як орган з акредитації, або вони можуть призначатися для виконання конкретних завдань органів регулювання. Ці варіанти розглядаються далі.

УГОДИ ПРО ВЗАЄМНЕ ВИЗНАННЯ І УГОДИ ГРУП

З метою полегшення міжнародного визнання результатів оцінення відповідності органи з оцінення відповідності протягом багатьох років уклали один з одним угоди про взаємне визнання. Документи охоплювали оцінення засобів і компетентності з метою забезпечення довіри до результатів оцінення відповідності. У деяких випадках ці угоди поширювалися на охоплення органів з оцінення відповідності інших країн, формування багатосторонніх групових угод. За допомогою процесу колегіального оцінення ці групи змогли зменшити витрати на оцінення і визнавати належну практику в своїй сфері застосування.

Настанова ISO/IEC 68 надає поради стосовно укладення угод про взаємне визнання і визнання результатів оцінення відповідності, а також містить інформацію про елементи угоди і рекомендації щодо розробляння групових угод, підкреслюючи важливість використання критеріїв, узгоджених на міжнародному рівні, наприклад встановлених комплектом інструментів CASCO. Вона розглядає колегіальне оцінення і акредитацію як методи створення основи для довіри до результатів роботи членів групи.

Настанова також відзначає, що ці два методи можуть використовуватися як доповнення один до одного, наприклад, акредитація може надати впевненість в організації та системі управління, а колегіальне оцінення може зосередитися на технічних аспектах.

ОРГАНИ З АКРЕДИТАЦІЇ

Термін *акредитація* застосовується до оцінення відповідності третьою стороною органів з оцінення відповідності на відповідність вимогам ▶

доречних стандартів. Він визначений в стандарті ISO/IEC 17000:

«Пункт 5.6

Акредитація — це атестація з оцінення відповідності третьою стороною (5.2), пов'язана з органом з (2.5) оцінення відповідності, яка супроводжується офіційною демонстрацією своєї компетентності на виконання конкретних завдань».

Ключовими словами в цьому визначенні є компетентність і конкретні завдання з оцінення відповідності. Важливо відзначити, що визнання компетентності є головним завданням акредитації та враховує визнання конкретних завдань. Деякі органи з акредитації володіють конкретними можливостями, наприклад, вони проводять акредитацію компетентності лабораторій або акредитацію ОС. Деякі органи з акредитації багатofункціональні і охоплюють широке коло органів з оцінення відповідності, а інші зосереджені на вузьких спеціальних сферах.

Органи з акредитації часто призначаються національними урядами і посідають важливе місце в ієрархії оцінення відповідності. Вони надають упевненість у неупередженості й компетентності органів з оцінення відповідності. Критерії для органів з акредитації визначено стандартом ISO/IEC 17011. Оскільки органи з акредитації знаходяться на верхині довірчої піраміди, то не існує ніякого вищого горизонтального органу з оцінення їхньої відповідності вимогам.

Натомість, органи з акредитації різних країн сформували багатосторонні угоди, у рамках яких проводяться експертні оцінення один одного.

Роль акредитації у підтримці урядів

Існує багато способів, за допомогою яких акредитація може підтримувати і взаємодіяти з органами влади. Уряди нерідко самі є операторами національних органів з акредитації для їхньої економіки. Деякі уряди також розглядають акредитацію як діяльність громадського значення і пропонують усувати будь-які форми конкуренції між органами з акредитації. Ця точка зору дуже очевидна, наприклад, у розробленні Європейською Комісією політики з акредитації в ході перегляду нею технічних регламентів «Нового підходу».

В інших країнах і регіонах можуть бути урядові і неурядові органи з акредитації або тільки неурядові органи. Багато неурядових органів з акредитації також діють на некомерційній основі і можуть мати офіційну урядову підтримку та визнання своєї ролі від імені уряду.

У рамках національних інфраструктур якості уряди часто беруть на себе відповідальність за впровадження національної системи законодавчої метрології, забезпечення еталонами (національні метро-

логічні інститути) і послугами з акредитації. Якщо комерційні структури надають усі або деяку частину конкретних послуг, то уряди часто беруть на себе відповідальність за відповідне надання послуг. Ці послуги рідко комерційні і часто вимагають урядової фінансової підтримки.

Уряд підтримує акредитацію за допомогою конкретних способів:

1. Як клієнта послуг з акредитації

Уряди можуть мати свої власні лабораторії, інспекційні органи і системи сертифікації. Це надає клієнтам (або іншим залученим сторонам) урядових лабораторій, систем сертифікації тощо і громадськості в цілому впевненість у власних можливостях уряду проводити незалежне оцінення відповідності та визнавати їхню технічну компетентність.

2. Як користувача і/або покупця послуг акредитованих об'єктів

Уряди входять до значних користувачів недержавними послугами, у тому числі товарами й послугами, що потребують оцінення відповідності. Акредитація органів, які здійснюють оцінення відповідності, надає урядам додаткову довіру до куплених товарів і послуг, які дотримуються своїх характеристик, підтверджених компетентними органами.

3. Як орган, що детально описує послуги з оцінення відповідності

Урядові установи, органи регулювання і агентства часто визначають конкретне використання акредитованих органів. Перелік акредитованих органів може бути визначений державною політикою, урядовими специфікаціями та регламентами.

Це знову-таки надає урядам додаткову впевненість, що споживачі і суспільство в цілому захищені за допомогою компетентних органів у визначенні відповідності законам, регламентам і специфікаціям.

4. Як сторони міжурядових угод про взаємне визнання діяльності з оцінення відповідності

Уряди деяких країн визнали (або призначили) свої національні органи з акредитації як органи, які демонструватимуть свою компетентність у рамках їхньої економіки стосовно діяльності з конкретних регульованих секторів, охоплених міжурядовими MRAs.

5. Як зв'язок у питаннях торгівлі та технічних бар'єрів у торгівлі

Деякі уряди тісно співпрацюють зі своїми органами з акредитації на різних формальних рівнях, наприклад, під час проведення переговорів щодо питання торговельних і технічних бар'єрів у торгівлі з іноземними урядами. Наявність компетентного органу з акредитації також надає урядам ресурси для демонстрації того, що їхній економіці доступні процеси досягнення цілей визнання іноземних сертифікатів і даних з оцінення відповідності, як визначено Угодою про технічні бар'єри в торгівлі WTO.

Роль акредитації для підтримки приватного сектора

Акредитація також підтримує приватний сектор у багатьох напрямках. По-перше, акредитовані органи з оцінення відповідності, що діють у сфері акредитації приватного сектора, надають види підтримки, зазначені нижче.

1. Як орієнтир для роботи

Багато органів з оцінення відповідності діють в ізоляції від органів свого рівня. Пройшовши експертне оцінення на предмет відповідності критеріям акредитації, ці органи можуть отримати незалежне підтвердження того, що вони діють на рівні компетентності, який був оцінений іншими. У разі виявлення недоліків за допомогою акредитації органи також мають можливість ініціювати коригувальні заходи і, тим самим, поліпшити свою поточну роботу.

2. Як визнання компетентності

Акредитація надає загальнодоступне визнання конкретної компетентності акредитованих органів з оцінення відповідності. Це сприяє визнанню результатів акредитованих органів органами регулювання, постачальниками, покупцями, споживачами тощо, у тому числі як безпосередніми клієнтами органів з оцінення відповідності, так і іншими сторонами, які можуть бути зацікавлені їхніми звітами, сертифікатами, кваліфікацією персоналу тощо.

3. Як маркетингова перевага

Акредитація може забезпечити маркетингову перевагу для органів з оцінення відповідності. Клієнти до акредитованих органів з оцінення відповідності мають більшу довіру, знаючи, що ці органи пройшли незалежне оцінення їхньої компетентності за допомогою процесу акредитації.

4. Для міжнародного визнання

Якщо органи з оцінення відповідності акредитовані органами, які є сторонами, що підписали угоди про взаємне визнання MLAs IAF, ILAC або органами регіонального співробітництва (APLAC, EA, ILAC, PAC і SADCA), то вони мають доступ до міжнародного визнання як компетентні органи на багатьох іноземних ринках.

По-друге, інші групи приватного сектору, які не діють у сфері оцінення відповідності, мають також одержувати підтримку від процесу акредитації. До них належать:

- Специфікації приватного сектору та органів постачання

Ці органи знижують свої ризики, якщо вони використовують акредитовані органи з оцінення відповідності. Вони можуть не уникнути дорогого повторного випробування, інспектування або сертифікації, якщо результати неакредитованих органів не приймаються. Використання акредитованих орга-

нів повинне підвищити довіру власних клієнтів закупівельних органів до їхніх товарів і послуг.

- *Імпортери та експортери*

Експортери можуть зменшити дороге дублювання оцінення відповідності своїх експортованих товарів і послуг, якщо їхня відповідність іноземним вимогам підтверджена акредитованим органом з оцінення відповідності. Крім того, імпортери можуть мати змогу приймати імпортовані товари і послуги з додатковою довірою, якщо вони підтверджені іноземними акредитованими органами з оцінення відповідності. Ще більш сприятливо, якщо іноземний орган з акредитації є стороною, яка підписала угоду про взаємне визнання ILAC або IAF MLAs.

- *Торгові асоціації, галузеві органи, професійні об'єднання та асоціації споживачів*

Торгові асоціації та органи, що представляють промислові групи, професійні об'єднання та асоціації споживачів можуть підтримуватися акредитацією різноманітними шляхами. Часто, наприклад, такі органи можуть бути представлені у керівних органах і консультативних і технічних комітетах органів з акредитації. Тому вони мають можливість зробити свій внесок у діяльність органів з акредитації та захищати інтереси своїх членів, що розглядаються для надання відповідних послуг органами з акредитації та органами з оцінення відповідності, які вони акредитують. (Стандарт ISO/IEC 17011 вимагає збалансування відповідних інтересів в управлінні для акредитації органів).

Урядове призначення

Якщо урядові регламенти вимагають оцінення відповідності, яке має виконуватися органами третьої сторони, то органи, відповідальні за регулювання, повинні конкретизувати критерії, яким мають відповідати органи. Найбільш загальноприйняті критерії наведено в комплекті інструментів CASCO.

Критерії можуть охоплювати вимоги до органів, акредитованих призначеним органом або, наприклад, стороною, що підписала одну з міжнародних угод про взаємне визнання, таких як IAF або ILAC. У деяких випадках для виконання цього правила можуть бути безпосередньо призначені органи на основі оцінення їхньої компетентності уповноваженим органом регулювання або призначеним ним органом.

У разі гострої потреби застосування заходів з оцінення відповідності, які будуть засновані, органи регулювання можуть прийняти рішення про безпосереднє оцінення та призначення органів. Проте, основа оцінення може бути незрозумілою, і ОС може бути важко отримати визнання в інших країнах. ▶

РОЗДІЛ 5. ЯК UNIDO МОЖЕ СПРИЯТИ ЗАСНУВАННЮ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯКОСТІ

Підхід UNIDO до сталого промислового розвитку

Установа ООН з промислового розвитку (UNIDO) посідає у системі ООН особливе місце єдиної організації, яка підтримує глобальний промисловий розвиток як шлях створення добробуту і боротьби з бідністю.

Вона має найбільший в ООН набір торгових проєктів стосовно створення потенціалу, завдяки якому допомагає країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою краще інтегруватися до світової економіки. Вона мобілізує знання, навички, інформацію та технології для просування продуктивної зайнятості, створення конкурентоспроможної економіки та забезпечення захисту навколишнього середовища, що ще більше підвищує значення її роботи у напрямку співробітництва між міжнародними установами з питань розвитку, державними установами і приватним сектором на глобальному, регіональному, національному і секторному рівнях.

Головна увага UNIDO приділяється підтриманню міжнародної конкурентоспроможності в секторі малих і середніх підприємств (SME), основному генератору добробуту в країнах, що розвиваються, та створенню в цій сфері інфраструктури якості з оціненням відповідності в її основі, а також підтриманню сталості навколишнього середовища, відіграючи провідну роль у виконанні Монреальського протоколу про усунення озоноруйнівних речовин (ODSs) і Стокгольмської конвенції щодо усунення стійких органічних забруднюючих агентів (POPs).

Тематичні пріоритети UNIDO

UNIDO зосередила свої зусилля на розвитку трьох взаємопов'язаних тематичних пріоритетів:

- Боротьба з бідністю на основі виробничої діяльності.
- Торговий потенціал.
- Енергетика та навколишнє середовище.

Послуги UNIDO, що підтримують тематичний пріоритет скорочення бідності на основі виробничої діяльності, покращують бізнес-середовище і формують політику та інструментальні основи для розвитку динамічного приватного сектору. Вони просувають місцеве підприємництво, особливо розвиток підприємницьких навичок серед знедолених груп населення. Вони пов'язують вітчизняні підприємства з міжнародними інвестиціями і передачею технологій, а також полегшують доступ до ресурсів і підтримують допоміжні послуги малого та середнього бізнесу стати більш конкурентоспроможними.

Тематичні пріоритети торгового потенціалу об'єднують послуги, які, з одного боку, створюють виробничо-збутовий потенціал, що дозволить підприємствам випускати потрібну продукцію з високим експортним потенціалом у потрібній кількості, і, з іншого боку, створюють інфраструктуру якості, яка надає можливість цим підприємствам довести, що їхня продукція відповідає міжнародним стандартам або технічним вимогам приватного покупця.

Послуги, що підтримують тематичний пріоритет енергетики і навколишнього середовища, стосуються забезпечення сільських районів енергією для виробничих цілей (з наголосом на поновлюваних джерелах енергії); ефективності використання енергії, у тому числі підтримки Кіотського протоколу (зміна клімату, парникові гази); більш чистого і сталого виробництва, у тому числі національних центрів чистого виробництва, управління водними ресурсами, а також підтримання Монреальського протоколу і Стокгольмської конвенції.

Партнерство з іншими установами ООН

UNIDO — активний прихильник ініціативи «Єдність дій» ООН, розпочатої в 2007 році. Мета ініціативи полягає в тому, щоб установи ООН надавали свої послуги з більшою координацією на рівні країни. Консолідована присутність ООН — з однією програмою, однією бюджетною структурою і підвищенням ролі координатора-резидента ООН — спирається на сильні сторони і порівняльні переваги різних установ ООН та забезпечує більш швидкий та ефективний розвиток. Це зменшить дублювання і операційні витрати для того, щоб ООН могла використовувати свої ресурси ефективніше для підтримання країн-партнерів у досягненні їхніх цілей розвитку.

Підхід UNIDO до зміцнення торговельного потенціалу — 3Cs

Розвиток експорту промислової продукції є багатограним процесом. Він вимагає проведення ефективної політики та систем управління, які створять умови для стимулювання торгівлі та поширення знань, інформації, навичок і технологій серед економічних операторів та установ з метою забезпечення зростання багатостороннього і сталого експорту та сприяння створенню справедливого суспільства.

Для ефективного вирішення багатьох складних чинників, що лежать в основі успішного промислового експорту, UNIDO прийняла комплексний підхід до зміцнення торговельного потенціалу, який урахує всі ланцюги розміщення «продукції на ринку». Вона назвала його підходом «3C»: конкурувати, відповідати встановленим вимогам, встановлювати зв'язки. Перші дві умови — «конкурувати» і «відповідати» — лежать в основі мандату UNIDO

та стосуються, відповідно, можливої відсутності постачання та підтвердження відповідності вимогам стандартів. Третя ланка — «встановлення контактів» — стосується недостатніх зв'язків з ринком і, в першу чергу, зі сферою інтересів інших партнерів з розвитку.

Постачання на ринок: «конкурувати»

Через відсутність виробничого потенціалу у країнах, що розвиваються, промисловість немає змоги виробляти привабливі для ринку товари і задовольняти необхідну кількість, вартість, час доставки та якість, відповідну вимогам міжнародних стандартів (безпека, охорона здоров'я і навколишнього середовища).

UNIDO допомагає країнам конкурувати за рахунок зміцнення їхнього потенціалу виробництва конкурентоспроможної продукції. Її проекти ґрунтуються на ретельному аналізованні конкурентного потенціалу продукції та рівнів підсектору, а також виробничо-збутового характеру. Її послуги зосереджуються на малих і середніх підприємствах (SMEs) та охоплюють створення політичних умов, що стимулюють торгівлю, модернізацію виробничої діяльності (у тому числі розвиток експортних груп та консорціумів), а також створення потенціалу відповідності вимогам міжнародних стандартів, вимогам клієнтів і вимогам екологічних регламентів.

Забезпечення відповідності вимогам стандартів: «відповідати»

Відсутність можливості доведення відповідності вимогам стандартів виникає тоді, коли інфраструктура якості країни не відповідає вимогам міжнародних стандартів з оцінення відповідності. Ці стандарти є вимогливими. Недотримання може бути пов'язано з недостатньою або взагалі відсутньою політикою у сфері якості, невизначеним правовим статусом інфраструктури, непристосованими приміщеннями або проблемами з управлінською структурою, персоналом або обладнанням. Суть полягає в тому, що лабораторії країни і результати аудиту не визнаються, а її експорт не повною мірою приймається на міжнародному рівні.

UNIDO допомагає країнам довести відповідність шляхом створення належної інфраструктури якості для того, щоб вони могли розробляти і погоджувати стандарти та забезпечувати, аби їхні внутрішні лабораторії відбирали проби і проводили випробування для сертифікації продукції та виробничих систем. Підвищити ефективність і знизити витрати, пов'язані з удосконаленими інфраструктурами якості, велика частка яких може охоплювати експортні ринки, а місцеві клієнти краще захищені від нестандартної продукції.

Встановлення зв'язків з ринком:

«встановлення зв'язків»

У багатьох країнах, що розвиваються, митні процедури, механізми та потоки документації можуть бути громіздкими і повільними, не існує доріг, портів та інших комунальних послуг або вони в поганому стані, низькі знання багатосторонньої торговельної системи, недостатня участь в укладанні міжнародних торговельних угод, а доступу на ринки розвинених країн заважають квоти, тарифи і мита.

Заходи для допомоги країнам з метою встановлення зв'язків з ринками стосуються проектів у сфері інфраструктури, таких як поліпшення доріг і портів, розширення потенціалу з метою полегшення укладення транскордонних угод, більш глибокого розуміння країнами міжнародних правил торгівлі і надання їм можливості відігравати ефективну роль у міжнародних торговельних переговорах та укладенні угод. Ряд міжнародних організацій, у тому числі й установи ООН, працюють над шляхами покращання таких інфраструктур.

Угоди COT про ТБТ і SPS: додаткові питання відповідності

Хоча стандарти і регламенти можуть підсилювати вільні потоки товарів і послуг, досвід показує, що вони також можуть бути використані для створення зайвих бар'єрів у торгівлі та протекціонізму, що зумовлює труднощі для країн, що розвиваються. З метою запобігання використанню країнами стандартів як невинуватених бар'єрів у торгівлі, Світова організація торгівлі (COT), як світова організація, що опікується правилами торгівлі між країнами, вимагає від своїх членів приєднатися до Угоди COT про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) і Угоди COT про санітарні та фітосанітарні заходи (SPS).

Надання послуг на національному, регіональному та підрегіональному рівнях

Розвиток інфраструктури якості, необхідної для досягнення компетентних систем оцінення відповідності, який також відповідає вимогам Угод про ТБТ та SPS, складає високу вартість для підприємств країн, що розвиваються.

Така інфраструктура має забезпечувати доступ до повних наборів стандартів та відповідного потенціалу на етапах випробування, калібрування, законодавчої метрології, сертифікації, акредитації, інспектування і простежування. Регіональний або підрегіональний підхід до зміцнення торговельного потенціалу зменшить витрати, а також може мати інші переваги.

Із свого практичного досвіду UNIDO, по суті, зробила висновок, що вирішення питань торгового потенціалу на підрегіональному рівні стимулює більшу інтеграцію ринку і може привести до проникнення ▶

на глобальний ринок, який лежить поза досяжністю окремих країн. Підрегіональні проекти розвитку також можуть бути більш економічно ефективними — заснування одного спільного органу з акредитації може, наприклад, бути достатньо для групи країн.

Дійсно, через наявність більшої кількості регіонального економічного співробітництва і торгових угод (іноді з дублюванням членства) регіональне узгодження стандартів і процедур оцінення відповідності сьогодні стали необхідністю. Регіональні програми можуть також надати допомогу країнам, що розвиваються, у підготовленні спільних позицій на торгових переговорах і в ефективному вираженні своїх потреб у сфері інфраструктури якості.

UNIDO має великий досвід щодо заснування та зміцнення потенціалу на регіональному рівні, перш за все в Африці, де вона виконує три регіональних програми. По-перше, виконується другий етап проекту заснування Західно-африканського економічного і валютного союзу (UEMOA), по-друге, виконується перший етап створення Економічного співтовариства держав Західної Африки (ECOWAS). По-третє, завершується заснування Східно-африканського співтовариства (EAC). В інших районах її програми технічної допомоги розглядаються або вже розроблені для Центральної Америки та Андського співтовариства, у дельті річки Меконг країн Південноазійської асоціації регіонального співробітництва (SAARC) і на Близькому Сході, остання програма виконується у співробітництві із Західно-азійською економічною і соціальною комісією (ESCWA) і Арабською організацією з промислового розвитку та гірничодобувної промисловості (AIDMO).

Формування партнерства у справі створення торгового потенціалу

Співробітництво з іншими установами щодо розвитку торгового потенціалу складає важливий аспект діяльності UNIDO. Її підхід «ЗС» до зміцнення торгового потенціалу втілює комплексний міжурядовий підхід з іншими багатосторонніми організаціями та установами, національними установами і професійними організаціями, з якими вона встановила низку стратегічних партнерських зв'язків з метою підвищення ефективності та дієвості та для уникнення дублювання.

UNIDO зосереджує свої зусилля на розвитку конкурентоспроможного виробничого потенціалу та створення інфраструктури якості, які відповідають вимогам стандартів і технічних умов, відповідно до Угод COT про SPS та ТБТ. Встановлення зв'язків з ринком і багатосторонньою торговельною системою уважно вивчається іншими організаціями та установами. Цей підхід відповідає рекомендаціям COT «Допомога цільових груп в інтересах торгівлі, Паризька декларація з ефективності допомоги і всієї системи ООН цілей узгодженості, 2005 року».

Деякими стратегічними партнерами, які підтримують конкретну роль UNIDO в галузі створення торгового потенціалу, є:

- Стандарти та розвиток торгівлі (STDF). STDF координує технічне співробітництво, мобілізацію ресурсів, обмін досвідом та поширення передового досвіду для надання допомоги країнам, що розвиваються, у зміцненні їхніх експертних знань і потенціалу з аналізу та впровадження міжнародних стандартів на SPS. Беруть участь члени COT, ITC, UNCTAD, Установа ООН з продовольства і сільського господарства (FAO), Світовий банк, Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO), Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (OIE), Міжамериканський інститут співробітництва в галузі сільського господарства (PCA) та UNIDO.

- Об'єднаний комітет з координації робіт з надання допомоги країнам, що розвиваються, у сфері метрології, акредитації та стандартизації (JCDCMAS). Беруть участь органи ISO, UNIDO, ITC, Міжнародна електротехнічна комісія (IEC), Міжнародне бюро з мір та вагів (BIPM), Міжнародна організація законодавчої метрології (OIML), Міжнародне співробітництво з акредитації лабораторій (ILAC), Міжнародний форум з акредитації (IAF) та Сектор зі стандартизації телекомунікації Міжнародної спілки електрозв'язку (ITU-T).

- Розширена комплексна рамкова програма (EIF). EIF допомагає найменш розвиненим країнам (LDCs) зміцнити їхній торговий потенціал та інтегруватися до багатосторонньої торговельної системи. Беруть участь члени IMF, ITC, Світовий банк, UNCTAD, UNDP, COT і UNIDO (як повноправний партнер у виконанні).

- Багатостороннє агентство підтримання груп (MAST), до членів якого входять FAO, IMF, ITC, UNIDO, Світовий банк, COT і Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). Група MAST була створена трьома видними особами генерального секретаріату UNCTAD для роботи над більш чітким визначенням нетарифних бар'єрів, класифікацією та кількісним оціненням нетарифних заходів (NTMs), які створюють бар'єри у торгівлі, а також для допомоги розробникам політики і торгових переговорів з країнами, що розвиваються, особливо з LDCs, стосовно зміцнення їхнього потенціалу у вирішенні переговорних питань на багатосторонніх форумах, пов'язаних з нетарифними бар'єрами.

Як партнери, основними донорами діяльності UNIDO у питаннях створення торгового потенціалу є: Австрія, Великобританія, Європейський Союз, Італія, Норвегія, Франція, Швейцарія, Японія. ■

(За матеріалами «Інформаційного бюлетеня з міжнародної стандартизації», № 3' 2010)

(Продовження у наступних номерах)